

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI; NO. 1451
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI; NO.14

ANADOLU'DA TARİKAT
YAPILARINA BAKIŞ (13-15. YY)

BİLECİK ORHAN GAZİ
İMARETİ KAZI SONUÇLARI

Editör : Erol ALTINSAPAN

Eskişehir, 2003

CIP-Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi

Bilecik Orhan Gazi İmaretî kazı sonuçları

1. İslam mimarlığı – Türkiye – Bilecik 2. Kazılar (Arkeoloji) –
Türkiye – Bilecik 3. Türkiye – Eski eserler 4. Bilecik (Türkiye) – Tarih
I. Altınsapan, Erol II. E.a.: Anadolu'da tarikatî yapılarına bakış (13-15. yy)
III. Dizi: Anadolu Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi yayınları; no. 14.
NA724 .B543 2003

ISBN 975-06-0185-8

2003-012

BÖLÜM 4

ORHAN GAZİ

Halime DOĞRU*

Babası gibi “Gazi” unvanına sahip olan Orhan Gazi, Osman Bey’in Mal Hatun binti Ömer Bey adındaki eşinden 1281 tarihinde doğmuştur. Bazı Osmanlı kroniklerinde Orhan Gazi’nin annesinin Şeyh Edebalı’nın kızı Bala Hatun olduğu hakkında bilgi bulunuyorsa¹ da Orhan Gazi’nin 1324 tarihli vakfiyesinde annesinin Mal Hatun binti Ömer Bey olduğu açıkça okunmaktadır².

Orhan Bey, küçük yaşlarından itibaren babasının Bizans’la olan mücadelelerine katıldı, aynı zamanda idari görevler aldı. Bilecik’in fethinden sonra Osman Bey ona ilk Osmanlı idari birimi sayılan Sultanönü’nün yönetimini verdi³. Yarhisar kalesinin fethinde gösterdiği kahramanlık nedeniyle kale alınınca babası tarafından ödüllendirildi ve Bilecik tekfuruna nişanlı olan Yarhisar tekfurunun kızı Nilüfer Hatun’la evlendirildi. Osmanlı kroniklerinde Nilüfer Hatun “Ülüfer, Lülüfer” gibi isimlerle anılmaktadır⁴. Rumeli fatihi Süleyman Paşa ve I. Murad Orhan Gazi’nin Nülüfer Hatun’dan doğan oğullarıdır.

Sancakbeyi olan Orhan Gazi’nin asıl görevi Sultanönü idari birimi içinde yer alan Karacahisar ve Eskişehir’i Kütahya üzerinden gelecek Çavdar aşiretinin saldırılarından korumaktır. Çavdarlar yol kesip pazar basarak

* Prof. Dr. Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim Üyesi

¹ Osman Bey’in Orhan Bey’den başka oğulları da vardı. Alaeddin Ali Bey’in Şeyh Edebalı’nın kızı Bala Hatun’dan olduğu ve Alaeddin Bey’in devlet işleri ile ilgilenmediği bilinmektedir. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 115, Ankara 1961.)

² Osman Bey askeri ile birlikte Yenişehir’e yerleşince Kayınpederi Şeyh Edebalı’yi Bilecik’e getirdi. Şeyh Edebalı’nın kızı olan eşini ve ondan doğan oğlunu da Bilecik’e yerleştirdi. Bilecik’in gelirini onlara tahsis ederek Şeyh Edebalı’ye de bir zaviye yaptırdı. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 115, Ankara 1961. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Gazi Orhan Gazi Vakfiyesi” *Belleten*, S. 19, s. 277-288.)

³ Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-nüma*, yay. Faik Reşid Unat-Mehmed A. Köymen, C. I, Ankara 1987. Tayyib Gökbilgin, “Osman” mad. İ.A. Tayyib Gökbilgin, “Orhan” mad. İ.A. Aşık Paşa-zade, *Tevarih-i Al-i Osman*, yay. N. Atsız, s. 105, Ankara, 1949. Halime Doğru, XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, s. 39, İstanbul 1992. Kroniklerde bu olay 130’e tarihlenmiştir.

⁴ Aşık Paşa-zade Ülüfer Hatun, Neşri ise Lülüfer Hatun olarak söz eder.

Osman Bey'in topraklarına tecavüz ediyorlardı⁵. Çavdar Tatarlarının bu davranışı Germiyan-oğulları ile dostluk ilişkisini bozduğu gibi tekfurların da durumu sürekli Osman Bey'e şikayetine neden oluyordu. Orhan Gazi her hangi bir tecavüz ihtimaline karşı Karacahisar'da hazır bekliyor, tecavüz olduğu takdirde hızla bunu bertaraf etmek için karşı saldırıya geçiyordu.

Nitekim Osman Gazi'nin 1315 tarihinde Lefke'ye sefer yapmak üzere yöreden uzaklaştığını öğrenen Çavdarlar, Eskişehir pazarını basmış ve yağma etmişti. Bilecik'ten pazara getirilen toprak ve cam eşyayı kırmışlar, tüccarın kıymetli kumaş ve eşyalarını gasp etmişlerdi. Orhan Gazi, Aykut Alp ve Saltuk Alp'i alarak Çavdar kuvvetlerini Oynaş Hisarı mevkiine kadar kovalamış, liderleri dahil pek çok kişiyi esir etmişti. Bu olay Çavdar-oğlunu himaye eden Germiyan-oğlu ile Osmanlı beyliğinin arasını açmış, Lefke'den dönen Osman Bey anlaşma ortamını sağlamak için esirleri salıvermişti. Çavdarlar da kırıp döktükleri ve yağmaladıkları eşyaların değerini sahiplerine ödemişlerdi⁶.

Bu olaylardan sonra Osman Bey'in oğluna güveni tam oldu. Orhan Beyin Fetih hareketinde Konur Alp, Akçakoca, Gazi Abdurrahman, ve Samsa Çavuş'un destekleri büyük oldu. Akyazı, Tuzpazarı, Kapucuk Hisarı, Sapanca Gölü kenarındaki Kereste Kalesi, Pamukova yakınındaki Geyve-Akhisarı gibi kaleler 1318'de fethedildi. Orhan Gazi, babasının sağlığı bozulunca, 1320 tarihinden itibaren de askeri idareyi tamamen ele alarak Bizans'a karşı fetihlere devam etti. 1321'de Mudanya'yı işgal etti. Osman Bey Mudanya'nın alınmasından sonra asker ve ümerayı Yenişehir ovasında toplayarak Orhan Bey'i Bursa'nın fethine memur ettiğini ilan etti⁷.

⁵ Aşık Paşa-zade, *Tevarih-i Al-i Osman*, s. 99. Fuat Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, s. 43. Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, çev. Fatma Berktaş, s. 22 İstanbul 1985.

⁶ Neşri, a.g.e., s. 123.

⁷ Neşri, Osman Gazi'nin *Nikris Hastalığından* muzdarip olduğunu ve beyliği Orhan Gazi'ye terk ettikten sonra II. Murad gibi tekrar başa geçmediğini eleştirel bir anlatımla vermiştir. (Neşri, a.g.e., s. 131).

Orhan Gazi'nin Başa Geçmesi

Orhan Gazi'nin hangi tarihte tahta geçtiği tartışmalı bir konudur. Bunun nedeni babasının hayatta olduğu dönemde de bağımsız hareket etmiş olmasıdır. Ayrıca elimizde bu konuyu kesinleştirecek belge bulunmamaktadır. H. 724 tarihli bir vakfiye ve H. 727 tarihli Orhan Gazi adına kesilmiş bir sikke onun 1324 tarihinde fiilen başta olduğunu bize açıklamaktadır. Ancak kronikler H. 726 / M. 1326 tarihi üzerinde buluşmaktadırlar.

Bursa'nın Fethi

1315 yılından itibaren Bursa'nın alınması planlanmış, etrafındaki kaleler alınarak Bursa tekfurunun hareket alanı darlaştırılmıştı. Orhan Gazi 1326 yılında Köse Mihal, Turgut Alp, Şeyh Mahmud ve Ahi Hasan'la görüşerek Bursa'ya yardım ulaştıran son kale, Atranos – Orhaneli kalesini almağa karar verdi. Atranos kalesi alındıktan sonra yıkıldı ve Bursa'nın yardım alması olanaksız hale geldi.

Yardım gelmesinden ümit kesen kale komutanının veziri Saroz⁸ teslim koşullarını görüşmek üzere aracılık yaptı ve Orhan Gazi görüşmeleri yapmak üzere Köse Mihal'i Bursa kalesine gönderdi. Görüşmeler sonunda tekfur Bursa'yı teslim etmeğe karar verdi ve Orhan Gazi 2 Cemaziyelevvel 726 / 6 Nisan 1326 tarihinde kente girdi. Yapılan anlaşmaya göre Bursa halkı götürebilecekleri kadar eşyayı yanlarına alabilecekler, kenti terk edecekler, Gemlik limandan gemilere binip İstanbul'a gidebileceklerdi. Gitmek isteyenler ücret karşılığı limana Türk askerlerinin koruması altında gideceklerdi. Saroz Bursa'da kalmasına rağmen tekfur İstanbul'a gitti⁹. Saroz daha sonra Müslüman olarak Osmanlı hizmetine girdi¹⁰. Saroz'un Orhan Bey'e teslim ettiği paralar gazilere dağıtılmış, kent ve yakın çevresinin yağma edilmesine izin verilmedi.

Müritleriyle birlikte Bursa'nın fethine katılan Geyikli Baba, Abdal Musa, Abdal Murad gibi baba ve abdallar da hizmetlerinin karşılığını elde

⁸ Neşri, s.133.İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 118.

⁹ Aşık Paşa-zade, a.g.e.,s. 111.

¹⁰ İ. Uzunçarşılı a.g.e., s.118'de kaleyi teslim eden vezirin adının Evranuz olduğunu belirtmiştir.

etmişlerdir¹¹. Orhan Gazi Geyikli Baba için Uludağ eteklerinde bir zaviyenin yapılması için emir vermiştir¹². Orhan Gazi devletin dayandığı tabanı etkileyen şeyh, baba ve dervişleri ihmal etmemeğe özen göstermiştir.

Orhan Gazi kale kapısından kente girince Cuma namazını bir manastırda kıldı. Kalenin onarımı için emir verdi. Kendi muhafızlarını kaleye yerleştirdi. Bursa'nın fethinden sonra babasının vasiyetini yerine getirdi ve naşını Söğüt'ten Gümüşlü Kümbet'e nakletti.

Kısa bir süre sonra beylik merkezini buraya nakledildiyse de sürekli hale gelmesi daha sonraki tarihlere tesadüf etmektedir. İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın Le Beau'dan yaptığını belirttiği alıntıya göre "Bursa muhteşem binalarla tezyin edilmiş, camiler, hastaneler, çarşılar meydanlar yaptırılmış, şarkın en güzel şehri haline getirilmiştir"¹³. 1327 yılında ilk Osmanlı akçesi Orhan Gazi adına Bursa'da kesilmesi de devletin bağımsızlığı anlamında çok önemliydi¹⁴.

İznik'in Fethi

Bursa'nın fethinden sonra gazilerin de yardımı ile Osmanlı sınırı Karadeniz ve İstanbul boğazına doğru genişledi. İznik ve İzmit'in alınmasına karar verildi. İznik kuşatıldı. İznik'in kuşatması devam ederken Bizans İmparatoru III. Andronikos kenti kurtarmak üzere Orhan Bey'in üzerine yürümeye karar verdi. Durumdan haberdar olan Orhan Gazi İznik'te bir miktar asker bırakarak Bizans İmparatorunu karşılamak üzere hareket etti. Orhan Gazi Pelekanon mevkiinde¹⁵ imparatorla karşılaştı. Savaşta Bizans ordusu yenildi, yaralanan imparator hızla İstanbul'a geri döndü (Mayıs 1329).

Orhan Gazi Pelakanon zaferinden sonra yarım bıraktığı İznik kuşatmasına geri döndü. Bizans'tan yardım alamayacağını anlayan İznik-

¹¹ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1992, s.89 ve devamı., 195. Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İstanbul, 1996, s.61.

¹² Geyikli Baba zaviyesinin vakıf kayıtları hakkında bkz. Ömer Lütfi Barkan – Enver Meriçli, *Hüdavendiğar Livası Tahrir Defterleri, I*, Ankara 1988, s.109-110. Neşri, a.g.e, s. 167.

¹³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 118-119, dipnot 6.

¹⁴ Neşri, a.g.e., s. 131.

¹⁵ Pelekanon mevkiî Darıca ile Eskihisar arasında bulunmaktadır. (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, C. I*, s. 119).

Nicea kumandanı bazı koşullar öne sürerek teslim oldu (1330)¹⁶. Yerli halktan isteyenlerin malları ile birlikte gitmelerine izin verdi. Kalanların haraç vermek suretiyle din ve adetlerini özgürce uygulayabileceklerini ilan etti. Bundan sonra hareket alanına yakın olduğu için İznik beylik ve hükümet merkezi oldu. 1333 yılında İbn-i Batuta İznik'e geldiğinde burası beylik merkeziydi.

Orhan Gazi İznik'i aldıktan sonra kentin imarına girişti. Önce kentin büyük kilisesini (Ayasofya Kilisesi) camiye çevirdi, manastırı medrese şekline koydu. Yenişehir kapısı tarafında bir imaret yaptırdı. Eşi Nilüfer Hatun bir imaret, oğlu Süleyman Paşa da bir medrese yaptırarak bu imar faaliyetine katıldı¹⁷. Anadolu'da yaşayan ünlü fakihler İznik medreselerinde ders vermeğe başladı. 1333 yılında İznik'e gelen Arap gezgin İbn-i Battuta Nilüfer Hatun'un misafiri olmuş ve ünlü hocaların derslerini dinlemişti¹⁸. İznik'in alınmasından sonra Orhan Gazi askeri faaliyetine devam etti. 1337 yılında İzmit teslim oldu. Kale muhafızı ailesi ve mallarını alarak İstanbul'a gitti. Orhan Gazi İzmit ve havalisinin idaresini büyük oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. Süleyman Paşa'nın adil davranışı çevre tekfurların da teker teker teslim olmasına neden oldu. Taraklı-Yenicesi, Göynük, Mudurnu gibi kasabalar da birer birer teslim oldu. İzmit ve Gemlik körfezindeki kaleler de teslim oldu.

Orhan Gazi'nin Anadolu Harekatı

İznik başkent olduktan sonra, Orhan Gazi bir yandan komşu olduğu Anadolu Türk Beyliklerinin topraklarından kazanç elde etmeğe çalıştı, öte yandan Bizans'taki taht kavgalarında taraf olarak beyliği için çıkar sağladı.

Osmanlı Beyliği yerleştiği coğrafi bölge nedeniyle genişlemeye uygun konumdaydı. Kuzeybatı komşusu olan Bizans Gayrimüslim bir devlet olduğu için her zaman gaza, akın ve yağma yapma şansına sahipti. Anadolu Beylikleri Müslüman beyliklerle komşu olduğu için bu şansa sahip değildi. Müslüman devletin diğer Müslüman devletle savaş halinde olabilmesi için bazı koşulların yerine gelmesi gerekiyordu. Komşu beyliğin iç işlerindeki

¹⁶ Neşri, a.g.e., s. 159.

¹⁷ T. Gökbilgin, "Orhan" mad. İ.A. Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 120

¹⁸ İbn-i Batuta, Tuhfetü'l Nuzzar fî Garabi'l Emsar, Sadeleştiren ve yay. Mürmin Çevik, İstanbul 1983.

karışıklık halinde yardım istenmesi bunların arasında yer alıyordu. Orhan Gazi zamanında ve daha sonra I. Murad zamanında Müslüman beyliklerin aleyhine gelişme sırasında sırsında bu konuya çok dikkat edilmiştir. (I.Murad Germiyanogullarından çeyiz adı altından toprak alırken Hamitoğullarından toprak satın almıştır)

Orhan Gazi 1342'de Bizans'tan Ulubat, Mihaliç, Kirmastı kalelerine alınca Karesi beyliği ile sınır komşusu oldu. Bundan sonra merkezi Balıkesir olan Karesi-oğulları Beyliğinin iç işlerini takip etmeğe başladı. 1328 tarihinde Karesi Bey'in ölümünden sonra büyük oğlu Demirhan Bey Balıkesir emiri, kardeşi Yayşi Bey ise Bergama beyi olmuş ülkeyi aralarında pay etmişlerdi. Küçük kardeşleri Dursun Bey Orhan Bey'e sığınarak kardeşleri tarafından gasp edilen haklarının geri alınması için yardım istemişti. Yapılacak yardım karşılığında ülkesinin topraklarının bir bölümünü terk etmeği vaad etmişti.

Anlaşma koşullarına uyan Orhan Gazi Dursun Bey'le birlikte 1345 tarihinde Balıkesir'e yürümüş, ancak Demirhan Bey kaçarak Bergama'da oturan Yahşi Bey'in yanına gelmiştir. Bergama kalesine kadar gelen Dursun Bey¹⁹ kaleden atılan bir okla vurulunca harekate Orhan Gazi devam etmiş Balıkesir'i almış, Bergama kalesinin kuşatmasına devam etmiştir. Demirhan Bey kuşatmaya daha fazla dayanamayıp teslim olmuştur. Beylik topraklarından Balıkesir, Manyas, Kapıdağ ve Edincik gibi yerleri Osmanlı Beyliğine terk etmiştir. 1347 tarihine kadar Bursa'da yaşayan Demirhan Bey, Bursa'da çıkan bir veba salgınında ölmüştür²⁰.

Karesi Beyliğine ait toprakların Osmanlılara geçmesinin Orhan Bey'e çeşitli kazançları olmuştur. Karesi Beyliğinin değerli ümerası Osmanlı hizmetine girmiş ve onların deneyiminden yararlanarak Rumeli'e geçiş kolaylaşmıştır. Hacı İl-Beyi, Evranos Bey, Ece Halil ve Gazi Fazıl gibi devlet adamlarının Rumelinin fethinde büyük hizmetleri görülmüştür.

İlhanlı döneminde Ankara; Anadolu Genel Valiliğinin batı bölgesinin önemli bir merkeziydi. Sivas'ı kendisine merkez yapmış olan Alaeddin Eretna Ankara'ya da sahipti. 1352'de Alaeddin Eretna'nın ölümü üzerine oğulları arasında anlaşmazlık çıktı ve iç karışıklıklar başladı. Orhan Gazi

¹⁹ Bazı Osmanlı kroniklerinde Dursun Bey'in babasının adı Aclan Bey olarak verilmiştir. Dursun Bey'in ölümü hakkında bkz. Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 121.

²⁰ İ.Hakkı Uzunçarşılı, s. 79.

doğu komşusundaki olaylarla yakından ilgileniyordu. H.755 / M. 1354 yılında o sırada ordu komutanı olan büyük oğlu Süleyman Paşa'yı Ankara üzerine gönderdi. Süleyman Paşa Ankara'yı zaptetti. Ancak Ankara Ahileri Orhan Gazi'nin ölümü üzerine kente hakim oldular. Daha sonra Murad Hüdavendiğar Ankara'yı Ahilerden geri aldı.

Türklerin Rumeli'ye Geçişi ve Yerleşmesi

İmparator III. Andronikos 1341 yılında ölünce saltanat ortağı olan Jean Kantakuzenos rakiplerine karşı iktidarını güçlendirmek için önce Aydın-oğlu Gazi Umur Bey'den, daha sonra Orhan Bey'den yardım istedi. 1345 yılında Orhan Gazi Kantakuzenos'a 5-6 bin kişilik bir kuvvet gönderdi. Trakya'ya gelen Türk askerleri Edirne ile Süzebol dışında kalan Karadeniz sahilindeki kasabaları imparatora kazandırdı (1346) . Bir rivayete göre bu hizmetin karşılığı olarak Kantakuzenos kızı Teodora'yı Orhan Bey'e vermişti²¹.

Kantakuzenos Orhan Gazi'nin yardımı ile Trakya'ya hakim olunca İstanbul'u almak istedi. Bir sene süren kuşatmadan sonra İstanbul'a girdi ve saltanat ortağı oldu. Bir yıl sonra imparator Sırplarla mücadelesinde Orhan Bey'den tekrar yardım istedi. Orhan Gazi Üsküdar'a kadar gelerek kayın pederi imparatorla görüştü ve 6 bin kişi göndermek için söz verdi. Gelen Türk kuvvetleri ile Sırplar yenildi. Türkler Çanakkale Boğazı yoluyla geri döndüler. 1347 yılından itibaren Kantakuzenos güvenilirliğini kaybetti. Papa'ya baş vurarak Türklerin üzerine Haçlı seferi düzenlenmesini teklif etti. Görüşmeler 1353 yılına kadar sürdü. İmparator bu süre zarfında gerektiği zaman Orhan Bey'den yardım istemekten çekinmedi. Örneğin 1349 yılında Sırp kuvvetlerinin eline geçmek üzere olan Selanik şehri Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa ve imparatorun oğlu Mateos tarafından kurtarıldı. İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın verdiği bilgiye göre Süleyman Paşa'nın emrinde 20 bin civarında Türk askeri bulunuyordu. 1352 yılında başlayan taht kavgası sırasında yine Süleyman Paşa yardıma gelmiş, bu sayede başarılı ola Kantakuzenos Gelibolu yarımadasındaki Çimpe (Çimpi, Tzympe) kalesini

²¹ Tayyib Gökbilgin, a.g.m., İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 135.

vermişti. Süleyman Paşa Anadolu'ya dönerken kalede asker bırakmıştı²² (1353). Osmanlıların Rumeli'de yerleşmesi bu tarihten başlamaktadır.

Osmanlı kroniklerinde Rumeli'ye geçiş efsaneleştirilerek anlatılmıştır. Buna göre bir gece boğazın Anadolu sahilinde bulunan Virancahisar'dan karşı yakaya geçen 70 – 80 kişi, yerli bir Rumun rehberliğinde Çimpi kalesine gelmiş, kaleyi kolayca alarak yerleşmişlerdir. Bunun için H. 757 / M. 1356 tarihini vermektedirler²³. Ancak bu durum zamanla imparatoru rahatsız etmiş, Orhan Bey'e haber göndererek 10 bin altın ödeyerek Çimpi kalesini satın almak istediğini, Gelibolu'yu da boşaltmasını istemiştir. Orhan Gazi Çimpiyi imparatora para karşılığında terk edebileceğini, Gelibolu'yu savaşarak aldığı için terk edemeyeceğini bildirmiştir. İmparator görüşmek için İzmit'e kadar geldiyse de Orhan Gazi hastalığını öne sürerek gelmemiş, görüşme yapılamamıştır.

Çimpe Kalesi Türklerin Rumeli'de yerleşmesi için köprübaşı olmuş, bir süre sonra Süleyman Paşa Gelibolu şehri ve limanını ele geçirmiş, Bolayır ve Tekirdağ'a kadar Marmara kıyılarında ilerlemiştir. Süleyman Paşa bir süre sonra Çorlu'yu da aldı. İmparator Türklerin daha fazla ilerlememesi için Orhan'la iyi geçinmesi gerektiğini düşünmüş, Türklerin Rumeli'de yerleşmesini kabullenmek zorunda kalmıştır.

Daha önce belirtildiği gibi Karesi ümerasından ünlü isimler Osmanlı hizmetine girince Orhan Gazi'nin Rumeli toprakları ile ilgilenmesi kolaylaştı. Hacı İl-Beyi, Ece Halil, Gazi Fazıl gibi kimseler Gelibolu yarımadasına sık sık geçtikleri için yöreyi yakından tanıyorlardı. Süleyman Paşa kendisi ile birlikte hareket eden bu kişilere zaptettikleri yerleri tımar olarak verdi.

Süleyman Paşa fethedilen yeni toprakları nüfuslandırmak için Orhan Bey'e başvurdu. Alınan karar doğrultusunda Karesi vilayetindeki göçerleri ve gönüllüleri Gelibolu yarımadasına geçirerek, yerleşmelerini sağladı. Buna karşılık her hangi bir ayaklanma başlatmamaları için Rum askerleri ve ileri gelenleri Karesi ülkesine nakledildi. İskan faaliyeti Süleyman Paşa'nın kardeşi Murad (Hüdavendiğar) tarafından yönetildi.

²² İ.Hakkı Uzunçarşılı, s. 156 ve devamı. Neşri, a.g.e., s.171 ve devamı.

²³ Neşri, a.g.e., 172, 173. Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 123 ve devamı.

Süleyman Paşa Rumeli gazalarında en faal olduğu bir dönemde Bolayır'la Seydi Kavağı arasında doğanı ile avlanırken atından düşüp öldü (1358). Çok üzgün olan babası cenaze töreninde bulunmak üzere Bolayır'a geldi. Süleyman Paşa, vasiyeti üzerine kendi yaptırdığı imareti civarında oğlunun yanına defnedildi²⁴.

Orhan Gazi'nin Ölümü

Orhan Gazi başarılı oğlu Süleyman Paşa'nın kendi yerine geçeceğini umuyordu. Kazadan sonra Süleyman Paşa'nın anne bir kardeşi Murad Rumeli'de fütuhata devam etti. Orhan Bey devlet işlerinden uzaklaştı. 1362 yılında Orhan Gazi öldü. Yerine Murad (Hüdavendiğar) geçti.

Orhan Gazi ve Beyliğin ilk Teşkilatı

Gerek kronikler, gerek daha sonraki yıllarda yapılmış araştırmalar Orhan Beyin beylikten devlete geçişin mimarı olduğu konusunda fikir birliği içindedir. Orhan Gazi Bursa ve İznik'i aldıktan ve beylik sınırlarını genişlettikten sonra beylikten devlete geçiş aşamasına geldiğine inanarak H. 727 / M. 1327 yılında kendi adına para bastırmıştır. Bununla da yetinmemiş, idari, adli, askeri alanda kurumsallaşmanın gereğini duymuştur. Bunun için ulemadan Alaeddin Paşa ve Çandarlı Kara Halil Paşa Orhan Gazi'ye yol göstermişlerdir. Devlet aşamasına geçişte Selçuklular ve İlhanlılar model seçilmiştir. Böylece eski aşiret kuralları terk edilmiştir. Beylik merkezinde kurulan Divan devlet başkanı olan hükümdar tarafından yönetiliyordu. Gerekli ve acil durumlarda hükümet başkanı sayılan baş vezir de divanı yönetebilirdi.

İlk Osmanlı veziri Kemaleddin oğlu Alaeddin Paşadır. Kendisi daha önce belirtildiği gibi ulema sınıfındandır. Çandarlı Kara Halil'in vezirliğine kadar askeri işler divanda görüşülmüyordu. Askeri alanda subaşı ve beylerbeyleri doğrudan doğruya hükümdara bağlıydı. I. Murad zamanında Çandarlı Halil Paşa vezir olunca aynı zamanda ordu komutanı görevini de üstlendi. Sancak ve daha küçük kazaların idari ve adli işlerine Kadı'lar bakıyordu. Kuruluş devrinde en yüksek ilmiye makamı Bursa kadılığı idi. Bütün kadıların azil ve tayinleri Bursa kadılığına aitti.

²⁴ M.C. Şehabeddin Tekindağ, "Süleyman Paşa" mad. İ.A.

İlk fetihler atlı aşiret kuvvetleri tarafından yapıldı. Bunlar uzun süre kuşatma yapamıyordu. Orhan Bey zamanında Türk gençlerinden daimi yaya atlı kuvvetler oluşturuldu. Yaya ve Müsellem adıyla tanınan bu askerin düzenlemesi Çandarlı Kara Halil tarafından yapıldı²⁵. Akınlar eskiden olduğu gibi Bizans'a değil, Rumeli'ye yöneltildi.

Orhan Gazi Tarafında Kurulan Vakıf Eserleri

Orhan Bey Bursa ve İznik'i aldıktan sonra önce mevcut yapılar içinde uygun olanları cami ve medreseye çevirdi. Bu ihtiyacı karşılamak içindi. Bursa'yı geçici bir süre başkent yaptığı için asıl imar faaliyetini İznik'te gerçekleştirdi. 1336 yılından sonra tekrar Bursa'nın imarına öncelik verdi. Kentte cami, medrese, hankah ve imaret yaptırarak zengin vakıflar kurdu. Anadolu'nun her tarafından gelen göçmenler Bursa'ya yerleşti. Kent kalabalıklaştıkça İznik Bizans dönemindeki önemini kaybetti. Bilecik, İzmit gibi şehirler de git gide sönükleşti²⁶.

Hükümdarlığı 38 sene süren Orhan Gazi beylikten devlete geçmeyi başarmış bir hükümdardır. Rumeli'nin fethini başlatarak Osmanlı Devletinin gelecekteki yayılma yönünü belirlemiştir. Avrupa içlerine kadar yayılan Osmanlı Devleti imparatorluk haline geldi.

²⁵ Halime Doğru, *Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı*, (XV. Ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı), İstanbul 1990.

²⁶ Tayyib Gökbilgin, "Orhan" mad. İ.A. Neşri, a.g.e., s. 187.